

Neslávna anglická revolúcia

Jindřich Středa

1. januára 2020 ✚ *História*

Bolo tomu 5. novembra 250 rokov, čo pristál Viliam Oranžský v Anglicku, a tým začal obdobie modernej Európy. Trojica ovládajúca 19. storočie: liberalizmus, parlamentarizmus a kapitalizmus, sa dozaista zakladá na vymoženostiach slávnej anglickej revolúcie. Je teda vhodné si o nej niečo povedať.

Počas celého 17. storočia trval v Anglicku zápas medzi kráľovstvom a parlamentom. Po období Jakuba I., ktorý síce teoreticky zastával absolutizmus božského práva panovníkov, ale ako chytrák, vycvičený mladostou uprostred straníckych bojov Škótska, dokázal sa zrážke vyhnúť, nasledovala prvá kríza: Veľká rebélia alebo občianska vojna, poprava kráľa a Cromwellova republika.

Hneď od začiatku konfliktu boli na oboch stranách rovnaké skupiny, aké vidíme až do konca zápasu. Na strane kráľa je anglikánska cirkev založená kráľom samovládcom Henrichom VIII., úplne oddaná kráľovi. K jej náukam patrí božské právo, čiže bezprostredný pôvod kráľovskej moci od Boha a poslušnosť, čiže úplný zákaz odporu voči zákonnému kráľovi.

Spolu s anglikánskou cirkvou stoja na strane kráľa aj katolíci. Nie snáď preto, že by im bol kráľ nejako naklonený – ako úprimný stúpenec svojej episkopálnej cirkvi trval na trestných zákonoch proti katolíkom –, ale katolíci sú na strane kráľa jednak z citu pre povinnosť, a jednak preto, že kráľovi nepriatelia boli ešte horší prenasledovatelia Cirkvi. Nakoniec značná časť šľachty, obzvlášť vo Walese, zostala verná kráľovi.

Na strane parlamentu stála časť šľachty, väčšina stredných vrstiev, najmä Londýn a celá kalvínska inteligencia spolu s kalvínskym juhom Škótska.

Vyjadrené číslami, kráľ mal 175 poslancov a 83 lordov, povstalci 220 poslancov a 22 lordov.

Pretože povstalci držali Londýn, mali oveľa viac peňazí. Tiež sládek Williams, prezývaný Cromwell bol opatrnejším veliteľom než princ Rupert Falcký. Kráľ bol porazený. V Škótsku medzitým presbyteriáni, stúpenci Covenantu z roku 1638 (bola to zmluva anglického parlamentu s kalvínskou škótskou cirkvou), porazili kráľovské vojsko, teda hlavne horalov, ktorým velil Montrose. Víťaznému vojsku Škóťov sa kráľ v roku 1646 vzdal, a to ho za peniaze vydalo anglickým revolucionárom, ktorí potom kráľa popravili 30. januára 1649. Jeho rakva zapadla snehom...

Bolo by zdlhavé opisovať všetky náboženské excesy, ktoré sa začali diať v Anglicku. Nespracovaná Biblia totiž v duši ľudu vzbudila najčudnejšie úkazy. Muž menom Nayler bol s vynaložením veľkého právnického dômyslu a dlhých rečí súdený za to, že sa vyhlasoval za spasiteľa a iní boli ešte menej normálni. Stačí povedať, že po Cromwellovej smrti sa čoskoro ukázalo, že sa republika zhnusila väčšine Angličanov.

Medzitým neprestávali boje v Škótsku. Montrose započal nové ťaženie v mene Karola II., bol však porazený a popravený v roku 1650. Ale víťazní presbyteriáni nechceli byť bez kráľa. Dohodli sa s ním a ešte v tom istom roku ho dovezli do Škótska a korunovali, keď sľúbil dodržovanie Covenantu. Cromwell síce porazil

škótskych presbyteriánov pri Dunbare, pretože kazatelia pomocou biblických citátov privodili bitku za nepriaznivých podmienok, ale Karol II. zotrval v zajatí svojich krajanov, ktorí stále kráľa unavovali hodinovými kázňami.

Konečne sa vypravil do Anglicka, ale pri Worcastre ho Cromwell dostihol a porazil. Karol bol potom nútený skrývať sa celé týždne pred prenasledovateľmi. Ukrývali ho hlavne katolíci. Jeden z nich bol kňaz; za odmenu mal po Reštaurácii výnimočné povolenie žiť v Anglicku a bol to on, kto prijal umierajúceho Karola do Cirkvi. Niekedy ho ukryla rodina drevorubačov, inokedy sa schovával vo veľkom dube. (Na pamiatku bola dubová ratolesť royalistickým odznakom.) Konečne sa mu na jeseň roku 1651 podarilo uniknúť.

O nechutných ukrutnostiach puritánov v Írsku tu hovoriť nepotrebuje, ani o tom ako boli royalistickí zajatci predávaní do otroctva.

Nakoniec generál Monk rozohnal parlament, ktorý sa úplne znemožnil, dal zvoliť novú a uznať kráľa. Tak sa 29. mája 1660, za ohromného jasotu ľudu, kráľ vrátil. Bolo mu znemožnené odpustiť všetkým kráľovrahom a Cromwellove kosti boli vyhrabané a pohodené.

Karol II. vládol za ohromných problémov, ktoré si ešte rozmarným a nákladným životom zvyšoval. Za jeho vlády v Anglicku znova vzrastala moc parlamentu, teda šľachty, Londýna a právnikov. Útlak katolíkov pokračoval a objavili sa tiež počiatky zákonodarstva proti slobodníkom. V Škótsku bola doba Karlovej reštaurácie dobou neutíchajúcich občianskych bojov. Presbyteriáni vyhlásili kráľa za zosadeného, pretože sa spreneveril Covenantu, a viedli vojnu alebo skôr sústavné vraždenie proti štátnej episkopálnej cirkvi. Dundee zas v službách kráľa naháňal po horách a bažinách ich. V roku 1685 Karol zomrel, zanechávajúc po sebe množstvo bastardov.

Jeho nástupca Jakub II. bol už nenávidený od protestantských horlivcov ako katolíka a prenasledovateľa škótskych presbyteriánov, od parlamentu ako energický a svedomitý muž. Jeho vláda teda musela byť hlavným bojom medzi monarchiou a oligarchiou.

Foto: Oliver Cromwell, zdroj: flickr.com

Jakub vydal v roku 1687 Deklaráciu znášateľnosti, ktorou rušil prenasledovanie katolíkov. 10. júna nasledujúceho roku sa mu narodil syn, práve keď sa kvôli uverejneniu tejto deklarácie pohádal s anglikánskymi biskupmi.

Narodenie syna menilo celú situáciu. Doposiaľ bola dedičkou trónu kráľova dcéra Mária, vydatá za Viliama Oranžského, miestodržiteľa Holandska. Bol to dobrý vojak, vynikajúci politik, muž silnej vôle a neopísateľne

odporných mravov. Z poslednej príčiny bol bezdetný. Keď sa teda kráľovi z katolíckej kráľovnej narodil katolícky nástupca, musel sa protestantský dedič poponáhľať, aby sa nejako na trón dostal. Záležalo mu na tom, aby anglické sily zachránili jeho krajinu pred Francúzskom. Prehlásilo sa teda, a Viliam dal tlačou rozšíriť, že kráľov syn je podvrhnutý, a že bol donesený do paláca v košíku.

Keď bol Viliam hotový s prípravami a v kapse mal pozvanie od niektorých biskupov a lordov, vyplával s vojskom a 5. novembra 1688 pristál na anglickej pôde.

Historici sa často pýtali, prečo Jakub v tejto chvíli neprejavil viac razantnosti a svojím silnejším vojskom neporazil Viliama. Odpovede sú dve. Po prvé – kráľ bol zo všetkých strán zrádzaný. Jeho veliteľ, neskorší vojvoda z Marlborough, po prisahách vernosti prešiel k nepriateľovi a strhol časť vojska. Jeho druhá dcéra aj jeho radcovia ho opúšťali. Ďalšou príčinou Jakubovej chabosti bola jeho choroba. Krvácal z nosa, čo ho nútilo k nehybnosti. Opustil teda bez boja krajinu a uchýlil sa aj s rodinou do Francúzska. Viliam bol potom po dlhom uvažovaní v roku 1689 parlamentom uznaný za kráľa.

Týmto však Jakub nestratil všetkých poddaných. Canterburský arcibiskup Sancroft a sedem ďalších biskupov s množstvom duchovenstva odmietli prisahať novej vláde a založili anglikánsku schizmu Nonjurorov, ktorá pretrvala až do 19. storočia. Episkopálna cirkev škótska rovnako zostala jakobistická. V Škótsku Dundee v roku 1689 povstal na čelo klanov z vysočiny, ale padol vo víťaznej bitke pri Killiecrankie 27. júla. V Írsku sa na čelo katolíkov postavil sám Jakub, ale po bitke na rieke Boyne opustil krajinu a írsky odpor skončil zmluvou – od protestantov nedodržanou – o kapitulácii mesta Limerick.

Jakub II. potom sídlil v Saint-Germain ako hosť a spojenec Ľudovíta XIV. a tam aj pobožne zomrel 6. septembra 1701.

Jakub III., ktorého narodeniny – 10. júna –, sa nazývajú dňom Bielej ruže podľa jakobistického odznaku, dožil sa čoskoro smrti Viliama Oranžského. Viliamov kôň totiž zakopol o krtinec. Podľa tejto udalosti Jakobiti pili „na zdravie malého chlapíka v čiernom zamate“ (t. j. krtka). Na trón nastúpila Anna, dcéra Jakuba II. Sama v predčasnej smrti všetkých svojich detí videla trest Boží za svoje jednanie, ale protestantské cítenie a záľuba v panovaní jej nedali, aby dopomohla bratovi k trónu. Utešovala sa teda alkoholom. Na upevnenie panstva Whigov podnikla osudový krok – škótsku Úniu.

V Škótsku sa totiž pomery revolúciou neupokojili. Jakobiti aj po smrti Dundeea mali za sebou veľkú časť národa, vernú starej dynastii. Dokonca samotní presbyteriáni, rozhorčení náboženskou ľahostajnosťou Viliamovej vlády, nejavili už toľko odporu k reštaurácii. A tak sa revolučný režim opieral o dosť málo: o klan Campbellov, ktorého náčelník vojvoda z Argyle bol dedičným vodcom presbyteriánskej veci, a o presbyteriánskych kazateľov. Preto sa teda Whigovia rozhodli spojiť Škótsko s Anglickom vo Veľkú Britániu a v roku 1707 škótski revolucionári svoju starobylú vlasť zapredali. Tým bol národ ešte viac priťahovaný na stranu legitimacy.

Anna v roku 1714 umrela. Všetci očakávali, že jej smrť bude znamením k reštaurácii. Premiérom bol Bolingbroke, generálnym hajtmanom vojsk Ormonde – obaja Jakobiti. Ale nedokázali jednať včas. Bolingbroke sa potom uchýlil do vyhnanstva a bol štátnym tajomníkom pretendanta – potom ho zase opustil a vrátil sa do Anglicka. Zanechal „Ideu vlasteneckého kráľa“ – knihu, z ktorej pramení moderný royalizmus. Inak bol deistom a vytrvalým návštevníkom verejných domov.

Na trón dosadol, alebo skôr bol na neho napchaný, kurfirst hannoverský Juraj, ktorý sa nikdy anglicky nenaučil a záujem o Anglicko prejavil len tým, že svoje konkubíny urobil anglickými vojvodkyňami.

Za týchto okolností sa rozhodol gróf Mar povstať v roku 1715 v Škótsku. Tento obézny ctižiadostivec síce dosiahol to, že ho Jakub urobil vojvodom, štátnym tajomníkom, rytierom Podväzkového a Bodliakového rádu, inak však svojou neschopnosťou povstanie pokazil. Ani povstanie v Anglicku ani prítomnosť kráľa nemohli odvrátiť porážku. Ešte jedno neúspešné povstanie bolo v roku 1719 a od tej doby Jakub III. už do poľa nevytiahol.

pokračovanie v ďalšom článku

URL adresa článku: <https://christianitas.sk/neslavna-anglicka-revolucia/>